

VÁLÁS

Földházi Erzsébet

FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- A házasságkötések száma 1990 és 2011 között csaknem a felére, 66 405-ről 35 750-re csökkent; 2011-ben 5 ezerrel kevesebben kötöttek házasságot, mint 2007-ben. A válások száma ugyanebben az időszakban jóval kisebb mértékben esett vissza – 24 888-ról 23 200-ra –, ami 2007-hez viszonyítva közel 2 ezres csökkenést jelent.
- A teljes válási arányszám, amely a válással felbomló házasságok arányát becsüli, 1990-től 2007-ig szinte megtorpanás nélkül emelkedve érte el a 0,45-öt, majd 2010-ig lényegében stagnált. Ez azt jelenti, hogy a 2007-ben és az azt követő években kötött házasságok csaknem fele előre láthatóan válással fog végződni.
- A váló felek életkora 1990-től folyamatosan emelkedik, 2010-ben a nőké váláskor átlagosan 39,3 év, a férfiaké 42,1 év volt. Ez mindkét nem esetében valamivel több mint 1 év emelkedést jelent az utóbbi három év alatt.
- Ezzel együtt növekszik a váláskori átlagos házasságtartam is. 2010-ben átlagosan 12,9 évnyi házasság után váltak el a házaspárok, vagyis 2007-hez viszonyítva fél évvel nőtt a felbontott házasságok tartama. A válásokon belül emelkedik a hosszú házasságtartamot követően

felbontott házasságok aránya. Míg az 1990-ben felbontott házasságoknak csupán 14,6 százaléka volt 20 év vagy annál hosszabb tartamú, 2000-ben ez az arány már 21,6, 2010-ben pedig 27,5 százalék. 2007 és 2010 között közel 3 százalékpont volt az emelkedés.

- A felbomló házasságok mintegy 60 százalékában van kiskorú gyermek. A 2010-ben felbontott házasságok egyharmadában egy, egyötödében kettő, és 7 százalékuk esetében három vagy több közös kiskorú gyermek volt. Ezek az arányok az utóbbi három évben lényegében változatlanok.
- A közvélemény-kutatások eredményei szerint az utóbbi másfél évtizedben jelentős változáson ment keresztül a párkapcsolatok felbonthatóságának megítélése: az a követelmény, hogy a gyermekes szülők a gyermek(ek) érdekében akkor is tartsák fenn a kapcsolatot, ha az már megromlott, határozottan enyhült. 1994-ben a kérdezettek közel egyötöde értett teljesen egyet ezzel a nézőponttal, és minden második utasította el, 2009-ben már csak minden nyolcadik megkérdezett tartozott az egyetértők közé, kétharmaduk pedig határozottan elutasította.
- Az élettársi kapcsolatok bomlékonyabbak, mint a házasságok. A kapcsolat kezdetétől számított öt éven belül minden harmadik élettársi kapcsolat felbomlik, miközben az öt éven belül válással végződő házasságok aránya nem éri el a 10 százalékot. Az együtt élő párok 28 százaléka öt év elteltével is élettársi kapcsolatban él, ugyanakkor időközben csaknem 40 százalékuk házasságot köt partnerével.
- A házasság bíróság előtti felbontásának időpontja és az életközösség tényleges megszűnése, a szétköltözés időben egymástól elváló folyamatok. A váló felek túlnyomó része már a válás kimondása előtt szétköltözik; a költözések a bírósági ítélet kimondása körüli másfél évben a leggyakoribbak.

HÁZASSÁGKÖTÉS ÉS VÁLÁS

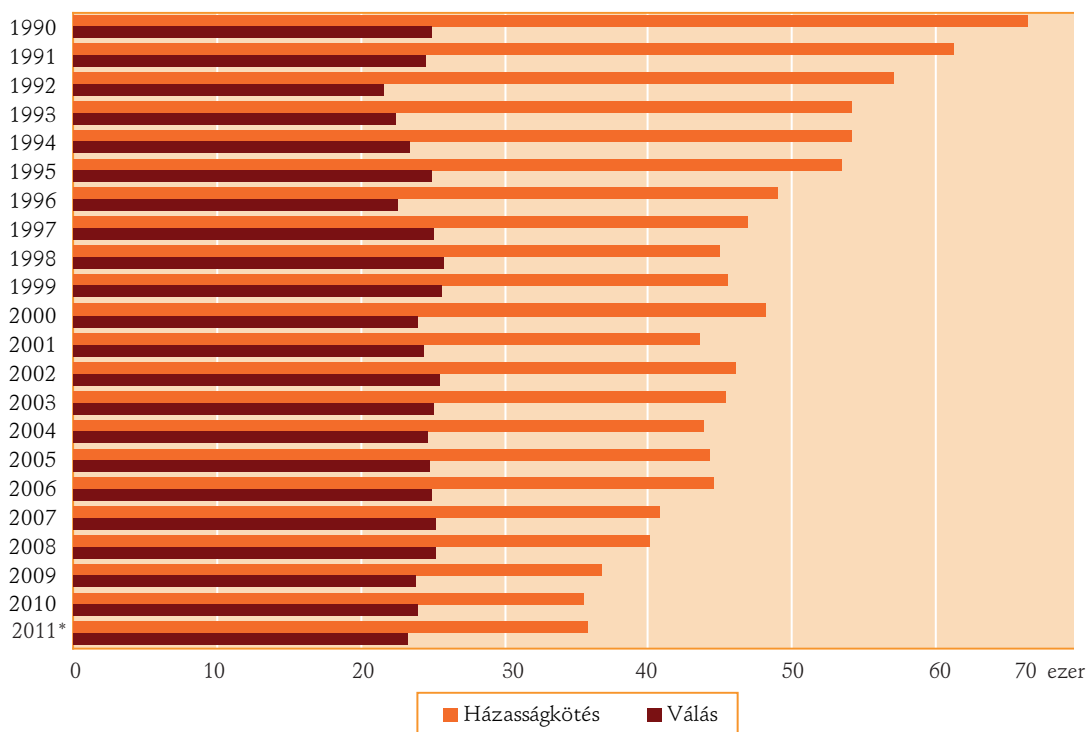
A válás a házasság jogerőre emelkedett bírói ítélettel való felbontása és érvénytelenítése. A válásra vonatkozó adatok valamelyest alábecsülik a házasságok instabilitását, mert a házasok egy része – kutatási adatok szerint 2–3 százaléka¹ – külön él házastársától, anélkül, hogy elváltak volna.

A párkapcsolatok az utóbbi évtizedekben jelentős formaváltozáson mentek keresztül: egyre több az élettársi kapcsolat, és ezzel párhuzamosan egyre kevesebb a házasságkötés. A párkapcsolatok felbomlásának teljes körű vizsgálata az élettársi kapcsolatokat és a há-

zasságokat egyaránt figyelembe veszi. Először a házasságok válás útján történő felbomlásáról lesz szó, erről részletes statisztikai adatok állnak rendelkezésre.²

A házasságkötések száma az elmúlt két évtizedben jelentősen csökkent: 1990-ben még több mint 66 ezer házasságot kötöttek, 2011-ben a házasságkötések száma már nem érte el a 36 ezret. Az utóbbi négyévet tekintve 2009-ben volt legnagyobb mértékű a csökkenés: ekkor 3 és fél ezerrel kevesebb házasságot kötöttek, mint az előző évben. A házasságkötési kedv alapvetően csökkenő tendenciát mutat, bár a legutóbbi évben, 2011-ben kismértékű emelkedés volt megfigyelhető.

1. ábra: A házasságkötések és a válások száma, 1990–2011

* Előzetes, részben becsült adatok. Forrás: Statisztikai tükör, 2012/17.

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

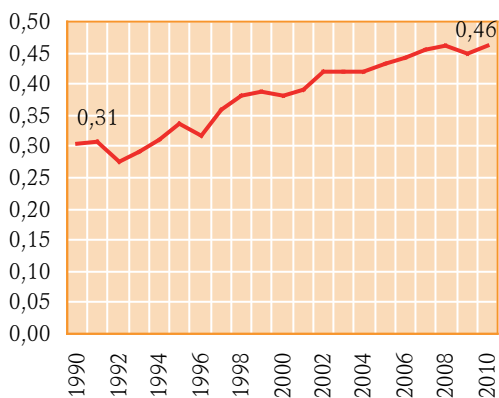
¹ Az NKI *Életünk fordulópontjai* című demográfiai adatfelvétel 1–2. hulláma. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

² Az élettársi kapcsolatokról kutatási adatok alapján a későbbiekben lesz szó.

A válások száma 1990 és 2011 között éves szinten megközelítőleg 22 ezer és 26 ezer között ingadozott, a legalacsonyabb 1992-ben és 1993-ban volt. 2009 és 2011 között a válások száma csökkent (2011-ben 23 200 volt), a házasságkötések száma ugyanakkor már 2006-tól jelentős csökkenést mutatott (1. ábra).

Az 1970-es évek végétől kezdve 2011-ig minden évben több házasság szűnt meg – válással vagy özvegyüléssel –, mint amennyit abban az évben kötöttek. Az utóbbi három évben kétszer annyi házasság szűnt meg, mint amennyit az adott évben kötöttek.

2. ábra: Teljes válási arányszám, 1990–2010

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

A válás gyakoriságának mérésére többféle arányszám használatos. A *teljes válási arányszám*^F a házasságkötések számát és a házasságtartamot egyaránt figyelembe veszi, ezáltal kiküszöböli a torzításokat, amelyek ezek évenkénti változásából adódnak. A teljes válási arányszám az egy adott évben kimondott válások számát viszonyítja az ugyanazon naptári évben kötött házasságok számához, és a házasság tartama szerinti válási arányok alapján becslést ad arra, hogy a házasságok hány százaléka ér véget válással. 1990-ben ez az arányszám 31 százalék, 2010-ben viszont már 46 százalék volt, tehát csaknem minden

második házasság a bírósági tárgyalóteremben ért véget. A vizsgált időszakban szinte folyamatosan növekedett a várhatóan válással végződő házasságok aránya, 2007 és 2010 között 45–46 százalékos szinten stagnált (2. ábra). A válási arányszám növekedésében – a válás egyre nagyobb társadalmi elfogadottsága és jogi értelemben vett könnyebbé válása mellett – fontos szerepet játszik az is, hogy a házaspárok ma elsősorban érzelmi igényeik kielégítését várják a házasságtól, s amennyiben ezzel elégedetlenek, kilépnek a kapcsolatból.

A válás gyakoriságának nemzetközi összehasonlítására a teljes válási arányszám a legalkalmasabb mutató (1. táblázat). Magyarországon hosszú ideig az európai átlagnál több házasság végződött válással, az utóbbi években viszont a válási arányszám inkább közepesnek mondható. 1990 és 2010 között szinte minden országban emelkedett a válások gyakorisága, az utóbbi néhány évben azonban némi átrendeződés következett be az országok között. A skandináv országokban, ahol hagyományosan magas a válási gyakoriság, 2004 és 2010 között Norvégiában és Dániában is jelentős csökkenés tapasztalható. A dél-európai országok (Bulgária, Ciprus, Olaszország, Görögország, Románia) és Lengyelország – kismértékű emelkedés mellett – még mindig a legalacsonyabb válási arányokkal jellemezhetők. Spanyolországban 2004 és 2010 között 31 százalékról 46 százalékra emelkedett a válási arányszám, így már inkább a közepes válási gyakoriságú országok közé tartozik.

Kelet-Közép-Európában továbbra is változatos a kép: országonként eltérő a válási hajlandóság mértéke és dinamikája is. Lengyelországban és Romániában egyaránt alacsony a válási hajlandóság, de míg Lengyelországban a vizsgált időszak vége felé emelkedik, Romániában végig ugyanazon a szinten marad. Szlovákiában közepesen magas a teljes válási arányszám, és emelkedő tendenciát mutat. Magyarországon és Csehországban magas

a válások aránya, de míg Magyarországon a teljes válási arányszám egyenletesen emelkedik, Csehországban – egy egyre gyorsabb emelkedést mutató időszak után – 2004 és 2010 között lényegében állandó maradt. Az országok közötti eltéréseket számos tényező befolyásolja, többek között az eltérő gazdasági fejlődés, a vallásosság különböző mértéke, illetve a válás jogi szabályozása.

1. táblázat: Teljes válási arányszámok Európa egyes országaiban

Ország	1990	1995	2000	2004–2005	2009–2010
Ausztria	0,33	0,38	0,43	0,46	0,43
Belgium	0,31	0,55	0,45	0,56 ^a	0,62
Bulgária	0,17	0,18	0,21	0,31	0,28
Ciprus	0,07	0,15	0,21	0,24	0,27
Csehország	0,38	0,38	0,41	0,49	0,50
Dánia	0,44	0,41	0,45	0,47	0,40
Egyesült Királyság	0,37	0,40	NA	0,44	NA
Észtország	0,46	0,66	0,47	NA	0,41
Finnország	0,42	0,48	0,51	0,50	0,49
Franciaország	0,32	0,36	0,38	0,43 ^c	0,45
Görögország	0,12	0,15	NA	NA	0,2 ^e
Hollandia	0,30	0,36	0,38	0,35	0,35
Lengyelország	0,15	0,14	0,17	0,23	0,26
Lettország	0,44	0,35	0,34	0,36	0,56
Litvánia	NA	0,30	0,39	0,45	0,42
Luxemburg	0,36	0,33	0,47	0,49	0,50
Magyarország	0,31	0,34	0,38	0,42	0,46
Németország	0,29	0,33	0,41	0,46	0,43
Norvégia	0,43	0,45	0,45	0,49	0,44
Olaszország	0,08	0,07	0,12 ^b	NA	0,17
Oroszország	0,40	0,50	NA	NA	NA
Portugália	0,12	0,16	0,26	0,33	0,36 ^d
Románia	0,19	0,20	0,19	0,21 ^a	0,20
Spanyolország	0,10	0,15	NA	0,31	0,47
Svédország	0,44	0,52	0,55	0,52	0,55
Szlovákia	NA	NA	0,27	0,33	0,39
Szlovénia	0,15	0,14	0,21	0,25	0,25 ^e

^a2003-as adat; ^b2001-es adat; ^c2002-es adat;

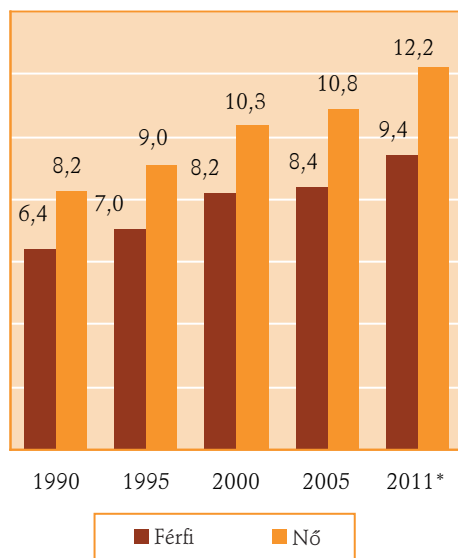
^d2007-es adat ^e2008-as adat; NA: nincs adat.

Forrás: Demográfiai évkönyv 2007;

Eurostat, a szerző számítása.

A népesség családi állapot szerinti megoszlását leginkább a házasságkötések és a válások aránya befolyásolja, de hatással van rá az özvegyülések és az újránházasodások aránya is. Az elváltak aránya 1990 és 2010 között lassan, de folyamatosan növekedett a népességben belül. Az elvált nők aránya mindig magasabb volt, mint az elvált férfiaké (3. ábra). Az elvált férfiak aránya ebben az időszakban 6,4 százalékról 9,4 százalékra, az elvált nőké 8,2 százalékról 12,2 százalékra emelkedett, tehát mindkét esetben másfélszeres a növekedés. Az elvált férfiak nagyobb arányban házasodnak újra, mint az elvált nők. Ebben az is szerepet játszik, hogy az életkor előrehaladtával – a férfiaknak a nőknél magasabb halandósága miatt – több a nő, mint a férfi. Az elvált családi állapot azonban nem jelenti azt, hogy az illetőnek nincs partnere, mivel az elváltak körében népszerű az élettársi kapcsolat.

3. ábra: Az elváltak aránya az össznépeségben belül, nemek szerint

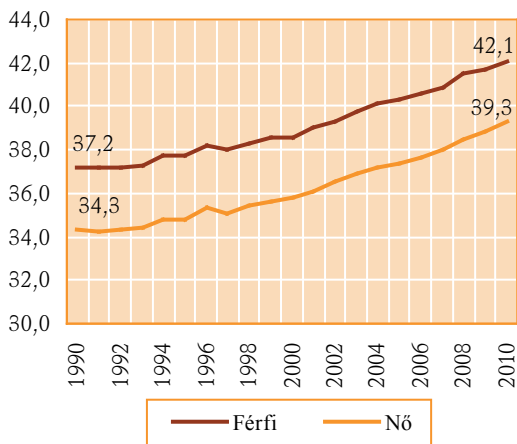
*2011. január 1-jei továbbvezetett népességadatok.

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

VÁLÁSSAL MEGSZŰNT HÁZASSÁGOK

A váló felek átlagos életkora – az 1990–1993 közötti stagnálás után – folyamatos, 2000-től a korábbinál meredekebb növekedést mutat a férfiaknál és a nőknél egyaránt (4. ábra). A vizsgált időszakban az elvált férfiak váláskori életkora 37,2 évről 42,1 évre, a nőké pedig 34,3 évről 39,3 évre emelkedett, tehát a párok tagjai a válás kimondásakor átlagosan 5 évvel lettek idősebbek. Az utóbbi három évben, 2007 és 2010 között mindkét nem esetében 1,2–1,3 évvel emelkedett az átlagos válási életkor.

4. ábra: Az elvált férfiak és nők átlagos életkora váláskor, 1990–2010

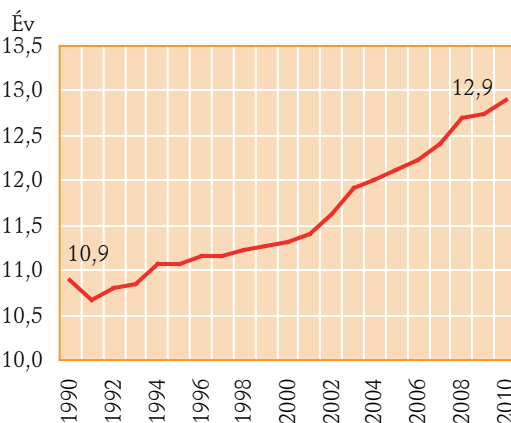
Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

Az elváltak közötti korkülönbség nagyjából állandó, 3 év körül maradt. A folyamat közel párhuzamos a házasságkötés-kori életkor emelkedésével, azzal a különbséggel, hogy ez utóbbi 2000 előtt gyorsabban emelkedett, mint a válási életkor³. A válási életkor növekedése mögött az áll, hogy a középkorúak és az idősebbek körében növekedett, míg a 30 év alattiak körében visszaesett a válások száma.

³ Lásd a jelen kötet 1. fejezetét.

A felbontott házasságok időtartama – 1991 kivételével – az egész időszakban folyamatosan növekedett: az 1990-es 10,9 évről indulva 2010-re elérte a 12,9 évet (5. ábra). A 2007 és 2008 közötti meredekebb emelkedést a következő két évben mérsékeltebb növekedés követte.

5. ábra: Átlagos házasságtartam váláskor (év), 1990–2010

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

Miközben a válások száma a vizsgált időszakban csak kismértékben ingadozott, a házasságok tartam szerinti felbontása átrendeződött. A váláskori házasságtartam növekedése abból adódik, hogy a rövidebb idő után bekövetkező válások aránya csökkent, a hosszabb házasságtartamot követő házasság bomlások aránya viszont nőtt. Az 5 éven belül bekövetkező válások aránya az 1990-es 27 százalékról 2010-re 18,6 százalékra csökkent a felbontott házasságok között, és ugyancsak csökkent az 5 évnél hosszabb, de 10 évnél rövidebb ideig tartó házasságok aránya is. A növekedés a 20 évnél régebbi házasságok felbontásában jelenik meg: 1990-es 14,6 százalékos részarányuk 2010-re 13 százalékponttal lett magasabb. Az utóbbi három

évben az 5–9 éves házasságtartam után felbontott házasságok aránya egyértelmű csökkenést, míg a 20 éves vagy annál hosszabb tartamú házasságok aránya határozott növekedést mutat (2. táblázat).

2. táblázat: Az adott évben felbontott házasságok tartam szerinti megoszlása, 1990–2010

Év	A házasságkötéstől eltelt idő				
	0–4 év	5–9 év	10–14 év	15–19 év	20–x év
1990	27,0	24,1	19,5	14,8	14,6
1991	28,0	24,6	18,0	14,9	14,6
1992	26,5	24,9	18,3	15,5	14,9
1993	26,2	25,1	17,5	15,4	15,8
1994	25,2	24,5	17,5	15,4	17,4
1995	23,8	25,6	17,5	15,3	17,7
1996	23,9	25,2	17,6	13,5	19,8
1997	22,5	25,6	18,5	14,2	19,2
1998	23,0	24,8	18,1	13,6	20,6
1999	22,1	24,8	18,3	13,6	21,1
2000	21,6	24,6	19,0	13,2	21,6
2001	21,7	23,7	18,8	13,6	22,1
2002	20,9	23,3	18,8	14,2	22,7
2003	19,7	22,4	19,6	15,2	23,1
2004	20,2	21,6	19,3	15,4	23,5
2005	19,3	21,9	19,7	15,9	23,3
2006	19,5	21,7	18,7	16,0	24,0
2007	19,2	21,5	18,1	16,3	24,9
2008	18,6	21,6	17,5	16,2	26,1
2009	18,4	22,2	16,9	16,0	26,5
2010	18,6	20,8	17,2	15,9	27,5

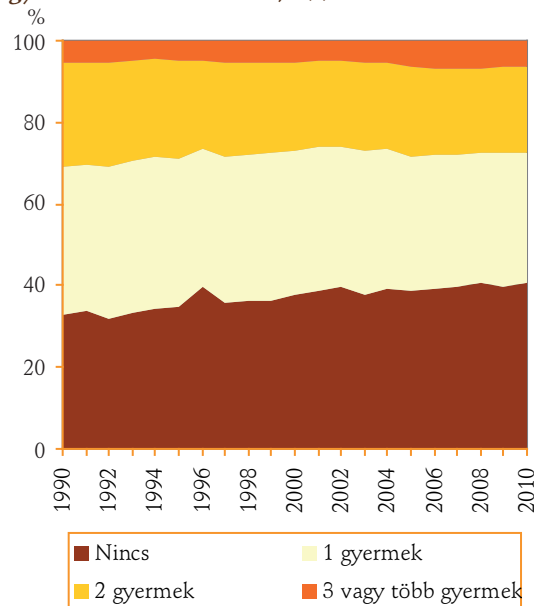
Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

A házasság felbontása érzékenyen érinti a házasság során született közös gyermekeket. Különösen fontos azoknak a válásoknak a vizsgálata, amelyeknél a váló felek gyermekei kiskorúak. Ezeknek a válásoknak az aránya 1990 és 2010 között 67 százalékról 60 százalékra csökkent (6. ábra). Az egy kiskorú gyer-

mekkel rendelkezők aránya 36 százalékról 32 százalékra, a két kiskorú gyermeket nevelőké 26 százalékról 21 százalékra esett vissza. Kismértékben emelkedett viszont a három és több gyermeket nevelők részaránya: 5,3 százalékról 6,7 százalékra. Az utóbbi három évben ezek az arányok lényegében változatlanok.

Az elváltak között megnövekedett a váláskor gyermeket még nem nevelők részaránya. A növekedés abból ered, hogy az első gyermekvállalás életkora kitolódott, így sok pár még azelőtt elválal, hogy első gyermeke megszületne.

6. ábra: A válások megoszlása a közös kiskorú gyermekek száma szerint, 1990–2010

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2010.

A gyermekes házaspárok válásának csökkenése mögött elsősorban demográfiai okok állnak, nem pedig a negatív társadalmi megítélés visszatartó ereje: a közvélekedés e téren határozottan megengedőbb irányba mozdult 1994 és 2009 között. Az a hagyományos norma, hogy a házaspároknak a gyermek(ek) ér-

dekében mindaddig együtt kell maradniuk, amíg az(ok) fel nem nő(nek), gyakorlatilag megszűnt.

Közzvélemény-kutatások során 1994-ben és 2009-ben⁴ is feltették a kérdést a válaszadóknak, mennyire értenek egyet azzal az állítással, hogy a rossz viszonyba került szülők a gyermek érdekében mindenképpen maradjanak együtt (3. táblázat).

3. táblázat: „A gyermekes szülők akkor is maradjanak együtt, ha nem jönnek ki jól egymással” 18–50 év közötti férfiak és nők véleménye, 1994, 2009 (%)

Az állítással	Év	Férfiak	Nők	Együtt
Egyetért	1994	21,0	15,8	18,4
	2009	13,1	11,4	12,2
Részben egyetért, részben nem	1994	35,0	26,6	30,5
	2009	24,7	19,3	22
Nem ért egyet	1994	43,9	58,3	51,1
	2009	60,8	68,6	68,8

Forrás: S. Molnár 2010: 46.

Az a követelmény, hogy a gyermekes szülők a gyermek(ek) érdekében akkor is tartsák fenn a kapcsolatot, ha az már megromlott, a két vizsgálat között eltelt 15 évben határozottan enyhült. Míg 1994-ben a kérdezettek közel egyötöde értett teljesen egyet ezzel a nézőponttal, és minden második válaszadó utasította el, 2009-ben már csupán minden nyolcadik megkérdezett tartozott az egyetértők közé, kétharmaduk pedig határozottan elutasította. A férfiak körében nagyobb mértékű az elmozdulás a megengedőbb álláspontra.

⁴ A KSH NKI közzvélemény-kutatása (1994), a mintáról lásd Pongrácz 2011: 92; A családi értékek és a demográfiai magatartások változása című OTKA-kutatás, KSH NKI (2009).

⁵ Az élettársi kapcsolatok esetében két formája létezik a kapcsolat hivatalossá tételének: különemű pároknál a kapcsolat közjegyző előtt tett nyilatkozattal válik nyilvántartott (regisztrált) élettársi kapcsolattá, míg azonos nemű párok esetén a bejegyzett élettársi kapcsolat a házasság intézményéhez hasonló, de attól lényeges pontokon (például nem vehetik fel egymás nevét, nem fogadhatnak közösen örökbe gyermekeket) eltérő jogintézményt eredményez.

felé, a nők viszont már 1994-ben is kevésbé fogadták el a megromlott kapcsolatnak a gyermek érdekében való fenntartását. Ennek elsősorban az lehet az oka, hogy a nők inkább érintettek ebben a kérdésben, hiszen az esetek túlnyomó többségében a gyermek(ek) náluk marad(nak) a kapcsolat felbomlása után.

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK MEGSZŪNÉSE

Az élettársi kapcsolatokra vonatkozó statisztikai adatgyűjtés már az 1970-es népszámlálás során elkezdődött, és azóta is folyamatosan bővül.

Az élettársi kapcsolatoknak azonban sem a kezdete, sem a vége nem határozható meg ugyanolyan pontossággal, mint a házasságoké, hiszen nem jogi aktushoz kötődik, hanem a felek megegyezésén alapul.⁵ Éppen ezért sem keletkezésükről, sem megszűnésükről nem állnak rendelkezésünkre statisztikai adatok, egy-egy adatfelvételkor (népszámlálás, mikrocenzus) csupán a fennálló élettársi kapcsolatok számát és addigi időtartamát lehet meghatározni. Az Életünk fordulópontjai című longitudinális panel adatfelvétel azonban lehetőséget ad annak becslésére, hogy milyen arányban bomlanak fel az élettársi kapcsolatok (7. ábra).

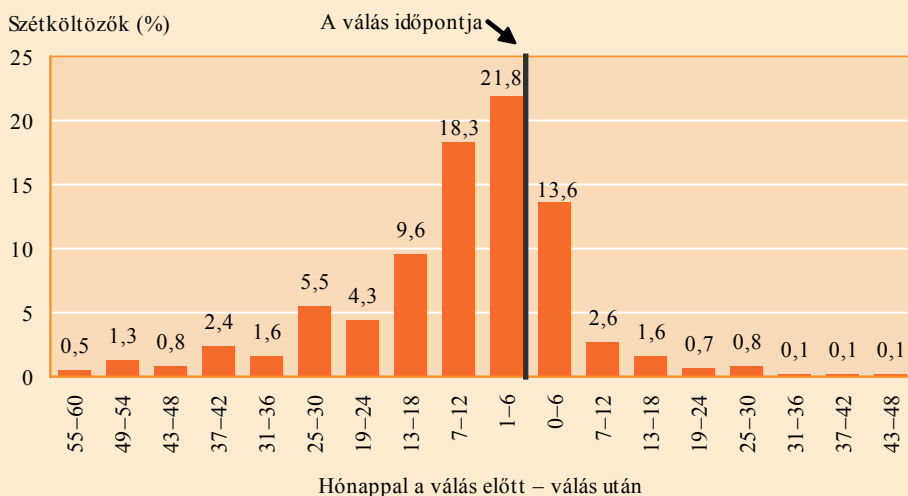
A házasságok és az élettársi kapcsolatok stabilitása eltérő. Az élettársi kapcsolatokra általában az jellemző, hogy viszonylag rövid idő után felbomlanak, vagy házasság lesz belőlük. A kapcsolat kezdetétől számított 5 éven belül minden harmadik élettársi kapcsolat felbomlik, miközben az 5 éven belül

A HÁZASSÁG MEGSZŰNÉSE: A TÖRVÉNYES ÉS A TÉNYLEGES VÁLÁS IDŐZÍTÉSE

A válás időpontjának az eddigiekben a házasság törvényes, bíróság előtti felbontásának időpontját tekintettük. Tudjuk azonban, hogy az életközösség tényleges megszűntetése – vagyis a szétköltözés – ritkán esik egybe a jogi értelemben vett válási időponttal, bár túlnyomó részük az e körüli egy–másfél éves periódusra sűrűsödik. A 2000-ben elvált férfiakat és nőket vizsgáló kutatás szerint a kérdezettek több mint 40 százaléka költözött szét

a válás kimondása előtti egy évben, a válást követő fél évben további 14 százalék. Ennél korábban, illetve ennél később alacsonyabb az esetek gyakorisága: a válás előtt több mint egy évvel a megkérdezettek valamivel több mint 30 százaléka, a válást követő fél év eltelte után a megkérdezettek 7 százaléka költözött szét. (Megjegyezzük, hogy a mintában szereplő elváltak 6,2 százaléka egyáltalán nem költözött szét, vélhetően a lakáskérdés megoldásának nehézségei miatt, 4 százalékról pedig nincs adat.) Ez azt jelenti, hogy a válás kimondásakor az elváltaknak már csak 25 százaléka lakott egy lakásban.

**A szétköltözés időzítése a válás hivatalos időpontjához viszonyítva (hónapokban)
2000-ben elvált férfiak és nők (%)**

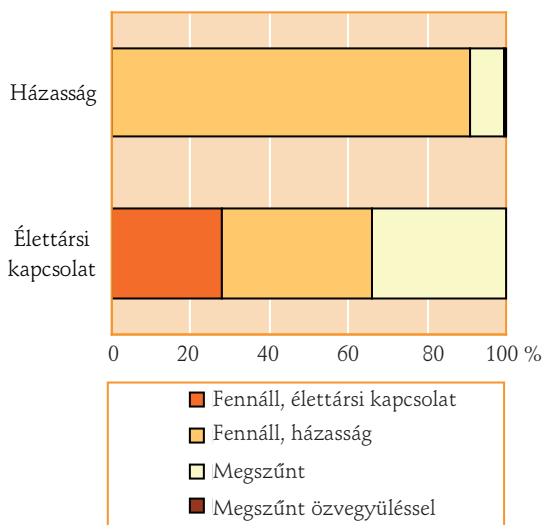

A válásra vonatkozó statisztikai adatok csak a való felek tényleges lakóhelyét tartalmazzák a válókereset benyújtásának idején, így nem tesz lehetővé a válás időpontjának környékén történő szétköltözések arányának, illetve időzítésének az előzőhöz hasonló számbavételét. Az azonban kiszámítható, hogy a válás kimondását megelőző szétköltözések eredményeképpen milyen arányban élnek különböző jogállású településen a válni kívánó házastársak: 1990 és 2010 között átlagosan 19–23 százalék között

mozgott az ilyen típusú szétköltözések aránya. Ez lényegesen kisebb a korábban idézett kutatás során talált szétköltözési aránynál, aminek részben az az oka, hogy csak a válás előtti időszakról van információ, részben az, hogy ez a fajta számítás nem tudja figyelembe venni a településen belüli és az azonos jogállású településekre történő elköltözéseket (például egy községen belül, vagy egyik városból egy másikba), továbbá a be nem jelentett elköltözések sem szerepelnek az adatokban

válással végződő házasságok aránya nem éri el a 10 százalékot. Az együtt élő párok 28 százaléka 5 év elteltével is élettársi kapcsolatban él, ugyanakkor csaknem 40 százalékuk időközben házasságot köt partnerével. (Özvegyülés az élettársi kapcsolatot követő házasságok 0,2 százalékában, az előzetes együttélés nélkül megkötött házasságok 0,6 százalékában következett be a kapcsolat első 5 évében.)

7. ábra: Párkapcsolati helyzet a kapcsolat kezdetétől eltelt 5 év után*

*1970–1999 között létrejött összes párkapcsolat. Az Életünk fordulópontjai című demográfiai adatfelvétel adatai, a szerző számítása.

FOGALMAK

Teljes válási arányszám: A teljes válási arányszám azt mutatja, hogy a megfigyelt időszakban (általában egy év alatt) kötött házasságokra átlagosan hány válás jutna, amennyiben az adott naptári évben a házasságkötés óta eltelt idő szerint számított (más szóval házasságtartam-specifikus) válási arányszámok változatlanul fennmaradná-

nak. Az eljárás arra a feltételezésre épül, hogy az adott évben házasságra lépők házasságuk minden egyes évében ugyanakkora válási kockázattal szembesülnek, mint az adott évben – különböző házasságtartamok után – elvált házaspárok. A házasságtartam-specifikus válási arányszám hasonló a születés óta eltelt idő szerinti, azaz korszecifikus arányszámokhoz. Amíg azonban az életkor és nem szerinti népességszám – az éves népmozgalmi adatok (születés, halálozás, vándorlás) segítségével – évről évre megbecsülhető, ilyen adattal nem rendelkezünk a házasságkötést követő egyes években még fennálló (azaz halál vagy válás révén fel nem bomlott) házasságokra, a vándorlást is figyelembe véve. Ez az oka annak, hogy a válási arányszámok számításakor a nevezőben nem az éppen fennálló, hanem az összes megkötött házasság száma szerepel. A válási arányszámokat leggyakrabban az elért házasságtartam alapján számítják: a válási arányszám t naptári évben nem más, mint a házasság fennállásának i -edik évében a $t-i$ naptári évben kötött és a t naptári évben válással végződött házasságok aránya a $t-i$ évben kötött összes házassághoz képest. A teljes válási arányszám t naptári évben a különböző házasságtartamokra számított válási arányszámok összege.

HONLAPOK

www.demografia.hu – KSH NKI
 www.ksh.hu – Központi Statisztikai Hivatal
http://www.demografia.hu/adat_valas.html
 – a Családi együttélés című kutatás kérdőíve; minta és súlyozás; alapmegoszlások
 www.dpa.demografia.hu – az NKI Életünk fordulópontjai című demográfiai adatfelvétele

IRODALOM

Andorka R. (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Második javított és bővített kiadás. Szerkesztette: Spéder Zsolt. Osiris Kiadó, Budapest. Különös tekintettel a 11. fejezetre: 393–426.
 Bukodi, E. – Róbert, P. (2003): Union Disruption in Hungary, *International Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 1, Spring: 64–94.

- Földházi E. (2005): Az elváltak lakáskörülményei. *Demográfia*, 2005/4: 375–414.
- Földházi E. (2008): Az első házasság felbomlása – eseménytörténeti elemzés. *Demográfia*, 2008/1: 79–110.
- Gödri I. (2002): A házasságok és az élettársi kapcsolatok minőségének és stabilitásának néhány metszete. In Spéder Zs. (szerk.) (2002): *Család és népesség – itthon és Európában*. Századvég Kiadó, Budapest: 197–230.
- KSH Demográfiai évkönyvek 1990, 2000–2010. KSH, Budapest.
- Népmozgalom, 2011. január–december. *Statisztikai tükkör*, VI. évf. 17. sz. KSH, Budapest.
- Pongrácz Tné. (szerk.) (2011): A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai. NKI Kutatási jelentések 91. KSH NKI, Budapest.
- Pongrácz Tné. – Spéder Zs. (2002): Párkapcsolatok az ezredfordulón. In Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet*. Gyorsjelentés. Életünk fordulópontjai. Műhelytanulmányok 1. KSH NKI, Budapest.
- S. Molnár E. (2010): Párkapcsolat létesítését/megszüntetését érintő magatartási normák változásának megfigyelése. *Demográfia*, 2010/2-3: 234–276.
- Spéder Zs. (2005): Az európai családformák változottsága. Párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón. *Századvég*, 2005/3: 3–47.
- Tomka B. (2000): *Családfejlődés a 20. századi Magyarországon és Nyugat-Európában: konvergencia vagy divergencia?* Osiris Kiadó, Budapest.
- Utasi Á. (1999): Partnerkapcsolatok és individualizálódás (házasok, együtt élők, elváltak 24 országban). *Demográfia*, 1999/1–2: 48–75.